

NGHIÊN CỨU PHÁT TRIỂN CHƯƠNG TRÌNH GIÁO DỤC PHỔ THÔNG TRONG BỐI CẢNH MỚI

• PGS. TS. ĐỖ ĐÌNH HOAN

Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục

I. Về chương trình giáo dục phổ thông mới

1. Sự đáp ứng mục tiêu giáo dục phổ thông của chương trình giáo dục phổ thông (mới)

Chương trình giáo dục phổ thông đang được triển khai trong phạm vi cả nước là kết quả của một quá trình nghiên cứu đúng hướng và liên tục trong 20 năm qua (1986 - 2006) của Viện Khoa học Giáo dục trước đây, nay là Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục (CL - CTGD), dưới sự chỉ đạo trực tiếp của lãnh đạo Bộ Giáo dục và Đào tạo (GD - ĐT) và sự cộng tác, giúp đỡ của nhiều cơ quan và nhà trường. Những thành công bước đầu của công cuộc đổi mới chương trình giáo dục phổ thông sau 4 năm triển khai ở tiểu học và trung học cơ sở (THCS) đã xác nhận những thành tựu nghiên cứu khoa học giáo dục, trong đó có nghiên cứu phát triển chương trình giáo dục của Viện CL - CTGD. Có thể nói, đây là những đóng góp thiết thực, cụ thể cho việc đào tạo nguồn nhân lực, phục vụ sự nghiệp công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước từ nay đến năm 2020; thể hiện được tính hiệu quả và tính khả thi của các công trình nghiên cứu về phát triển chương trình giáo dục phổ thông của Viện trong thời gian vừa qua.

Cần cứ vào sự đánh giá của Hội đồng thẩm định chương trình và sách giáo khoa ở cấp quốc gia, những ý kiến phản hồi từ thực tế dạy học rất đa dạng và phong phú ở các vùng khác nhau của đất nước trong quá trình thử nghiệm và triển khai chương trình mới liên tục gần 10 năm qua, chúng ta có cơ sở tin tưởng rằng chương trình giáo dục phổ thông (mới) sẽ ngày càng "giúp học sinh phát triển toàn diện về đạo đức, trí tuệ, thể chất, thẩm mỹ và kĩ năng cơ bản; phát triển được các năng lực cá nhân, tính năng động và sáng tạo; hình thành nhân cách con người Việt Nam xã hội chủ nghĩa; xây dựng tư cách và trách nhiệm công dân; chuẩn bị cho học sinh tiếp tục học lên hoặc đi vào cuộc sống lao động; tham gia xây dựng và bảo vệ Tổ quốc" (Điều 27 - Luật Giáo dục - 2005).

2. Sự tiếp cận với xu thế phát triển chương trình giáo dục phổ thông của chương trình giáo dục phổ thông Việt Nam

Dựa vào những nghiên cứu từ các nguồn thông tin thu thập được trong quá trình hợp tác nghiên cứu so sánh quốc tế chương trình giáo dục phổ thông của nhiều nước trong khu vực và trên thế giới (từ năm 1996 đến nay), chúng ta có thể khẳng định rằng chương trình giáo dục phổ thông (mới) của nước ta đã bước đầu hội nhập được với xu thế phát triển chương trình giáo dục phổ thông của thế giới, đồng thời vẫn giữ được những đặc điểm bản sắc và truyền thống của nền giáo dục cách mạng Việt Nam. Cụ thể là chúng ta đã soạn thảo được bộ chương trình có đủ các thành tố của chương trình giáo dục hiện đại (Điều 29 - Luật Giáo dục - 2005); bộ chương trình đó kế thừa được những ưu điểm của chương trình giáo dục đậm đà bản sắc dân tộc Việt Nam; đảm bảo tính phổ thông, cơ bản, toàn diện, hướng nghiệp, có hệ thống; gắn với thực tiễn cuộc sống, phù hợp với tâm sinh lí lứa tuổi học sinh; chuyển dần từ chương trình "tĩnh" sang chương trình "động", từ chương trình tập trung vào nội dung sang chương trình vừa tập trung vào nội dung vừa chăm lo phát triển năng lực cá nhân học sinh, đảm bảo tính thống nhất trong cả nước nhưng linh hoạt khi vận dụng theo đặc điểm từng trường, từng địa phương, từng đối tượng học sinh, thực hiện dạy học trên cơ sở tổ chức các hoạt động học tập, bồi dưỡng phương pháp tự học, phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo của học sinh; tăng thực hành vận dụng để giải quyết các vấn đề gắn gũi trong học tập và trong cuộc sống; tác động đến tình cảm, đem lại niềm vui và hứng thú học tập cho học sinh.

II. Nghiên cứu giáo dục chương trình giáo dục phổ thông trong những năm sắp tới

1. Định hướng nghiên cứu phát triển chương trình phổ thông trong 10 năm hoặc 15 năm tới

1.1. Công cuộc đổi mới chương trình giáo dục phổ thông hiện nay đã được chuẩn bị từ năm 1986 với gần 20 đề tài nghiên cứu khoa học cấp Nhà nước và cấp Bộ, trong đó có các đề tài hợp

tác với các tổ chức quốc tế. Do biết thừa kế và phát huy những nhân tố tích cực của chương trình giáo dục phổ thông ở trong nước và ngoài nước, biết thu thập và xử lý hệ thống các thông tin từ các nguồn có độ tin cậy cao... nên chúng ta đã rút ngắn được một số "đoạn đường", "tránh được sai lầm không đáng có", dự báo đúng hướng sự phát triển chương trình của đất nước, để có được một bộ chương trình giáo dục phổ thông đang triển khai trong phạm vi cả nước (như hiện nay).

1.2. Chương trình giáo dục phổ thông hiện nay góp phần đáp ứng nhu cầu nâng cao dân trí, đào tạo nhân lực, bồi dưỡng nhân tài của đất nước trong giai đoạn công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước (từ năm 2000 đến năm 2020). Cho dù chúng ta soạn thảo được một chương trình phù hợp với xu thế phát triển chương trình của thế giới thì trình độ của chương trình giáo dục của nước ta vẫn ở thời kì đầu của giai đoạn "chuẩn hoá chặt chẽ", phải có nhiều thời gian và nhiều nỗ lực chúng ta mới có thể thực hiện tốt việc chuẩn hoá, hiện đại hoá rồi chuyển dần sang giai đoạn phát triển cao nhất mọi năng lực của học sinh như nhiều nước phát đã và đang thực hiện. Tuy nhiên, không nên nghĩ rằng quá trình nêu trên sẽ diễn ra "đồng loạt" ở các trường. Với sự hội nhập quốc tế và sự phát triển kinh tế - xã hội của đất nước, số đông các nhà trường sẽ thực hiện được chuẩn hoá để đạt mức chất lượng cơ bản và sẽ có một số loại hình trường, lớp thực hiện chương trình giáo dục theo "chuẩn quốc tế", tức là tiếp cận được với trình độ giáo dục phổ thông của các quốc gia phát triển trong khu vực và trên thế giới ngay trong giai đoạn "chuẩn hóa chặt chẽ".

1.3. Trong khoảng 20 năm qua, chương trình giáo dục phổ thông của nhiều nước phát triển trong khu vực và trên thế giới đã và đang chuyển mạnh từ giai đoạn chuẩn hoá chặt chẽ sang giai đoạn phát triển cao nhất các năng lực cá nhân của học sinh, tức là thực hiện sự phân hoá có hệ thống và triệt để trong cả lớp học, cấp học ở nhà trường phổ thông, đến mức trong mỗi lớp học đều có sự đa dạng về người học, thời gian học, chương trình học, sách và ngôn ngữ giảng dạy... Đây là xu hướng ngày càng chiếm ưu thế vì nó phù hợp với sự phát triển của xã hội hiện đại và hội nhập quốc tế.

Căn cứ vào bối cảnh nêu trên, có thể định hướng nghiên cứu về phát triển chương trình giáo dục trong thời gian tới của chúng ta là: một mặt phải đáp ứng những vấn đề nảy sinh trong

quá trình thực hiện chuẩn hoá, hiện đại hoá giáo dục phổ thông; mặt khác phải sớm nghiên cứu một hệ thống các đề tài chuẩn bị phát triển chương trình giáo dục phổ thông hiện nay thành chương trình giáo dục phổ thông phát triển cao nhất các năng lực cá nhân của học sinh theo điều kiện và hoàn cảnh cụ thể của đất nước.

2. *Nghiên cứu phát triển chương trình giáo dục phổ thông theo hướng dạy học phân hoá trong 5 năm tới (2006 - 2010)*

Trong quá trình chuẩn bị và triển khai thực hiện chương trình giáo dục phổ thông mới, chúng ta đã dự báo và chủ động nghiên cứu một số đề tài về dạy học phân hoá, dạy học tự chọn, dạy học 2 buổi mỗi ngày, tích hợp trong dạy học... nhằm đáp ứng nhu cầu mới sẽ nảy sinh từ các trường, khi mà đội ngũ giáo viên đã làm việc nhiều lượt với chương trình và sách giáo khoa mới và các điều kiện dạy học được cải thiện hơn.

Tuy nhiên, những nghiên cứu đó còn thiếu hệ thống, thiếu sự liên kết và nói chung chưa đưa ra được những mô hình có tính khả thi cao. Trong 5 năm tới (2006 - 2010) các nghiên cứu về phát triển chương trình giáo dục phổ thông, kể cả các đề tài nghiên cứu nhằm hoàn thiện chương trình hiện hành đều đặt trong bối cảnh chuẩn bị cho cuộc cải cách giáo dục trong tương lai với định hướng thực hiện tốt việc chuẩn hoá, hiện đại hoá để chuyển dần sang chương trình phát triển các năng lực cá nhân của học sinh. Cụ thể là sẽ nghiên cứu hai nhóm đề tài:

A. Nhóm 1: Nghiên cứu về dạy học phân hoá theo chương trình mới, bao gồm các đề tài với nội dung sau:

1) Xây dựng mô hình tổ chức dạy học tự chọn từ cấp tiểu học cho đến cấp trung học phổ thông.

2) Xây dựng mô hình nhà trường dạy học cả ngày (2 buổi/ ngày) trước hết ở tiểu học rồi đến trung học cơ sở và trung học phổ thông.

3) Mô hình trường chuyên ở Việt Nam và việc phát hiện, bồi dưỡng học sinh có năng khiếu.

4) Dạy học tích hợp và phát triển năng lực cá nhân của học sinh.

5) Đánh giá kết quả học tập của học sinh theo chuẩn chương trình và góp phần vào phát hiện, bồi dưỡng năng lực cá nhân học sinh.

B. Nhóm 2: Nghiên cứu sự phát triển của chương trình giáo dục phổ thông theo định hướng phát triển các năng lực cá nhân của học

(Xem tiếp trang 15)